

SIYOSIY JARAYONLARNI AMALGA OSHIRISH USULLARI

Malikov Behzodjon Qurolovich

Hozirgi davrda O'zbekistonda jamiyatni demokratlashtirish va yangilash, mamlakatni modernizatsiya va isloh qilish yo'lida amalga oshirilgan islohotlar fuqarolarning jamiyat siyosiy hayotida faol ishtiroki bilan xarakterlidir.

“Jarayon” tushunchasi o'z yo'nalishiga ega bo'lgan ma'lum harakat, holat, bosqich, evolyutsiyaning navbati bilan o'zgarishi, qandaydir natijaga erishish uchun bo'lgan izchil harakat jamlamasidir. “Siyosiy jarayon” tushunchasi jamiyat siyosiy hayotining rivojlanish dinamikasi, uning holati, makon va zamondagi o'zgarishlarini ifoda etadi.

Siyosiy jarayonning harakatlanuvchi kuchi siyosiy jarayon qatnashchilari – ijtimoiy-siyosiy kuchlarning o'zaro harakati davomida paydo bo'lgan qarama-qarshiliklar hisoblanadi. Aynan, qatnashchi-subyektlar hokimiyat o'rganlari shaxsiy tarkibidagi xatti-harakatlarni ta'minlaydi, siyosiy qarorlar qabul qiladi, ijtimoiy hayotni meyoriy jihatdan tartibga soladi va o'z manfaatlarini amalga oshirish maqsadida yaxshiroq siyosiy sharoitlar yaratishga intiladi.

Siyosiy jarayonning mohiyati siyosiy tizim turli komponentlari, siyosiy faoliyatdagi shaxs, siyosiy hukmronlik tuzilmalari, institutlar va vositalarni, siyosiy ishtirok, siyosiy madaniyat va turli me'yorlarni ishlab chiqish, siyosiy tizim orqali ma'lum ijtimoiy tartiblar va o'zgarishlarni yaratishdan iborat.

Siyosiy jarayon o'z ichiga : a) siyosiy jarayonning paydo bo'lishi va amal qilishi, ijtimoiy-siyosiy shart-sharoitlar; b) siyosiy harakat subyektlari va ularning obyektga ta'sir o'tkazish vositalari; v) siyosiy manfaatlar, siyosiy o'zaro aloqaning xulq-atvor motivlari va maqsadlari; g) subyektlarning kurash va hamkorlik shaklidagi o'zaro harakatlarini qamrab oladi.

O'zining tarkibi (tuzilishi)ga ko'ra jarayonlar inqilob, islohot, modernizatsiya, siyosiy tanglik, maqsadli siyosiy harakat, ixtilof, hamkorlik, saylov kompaniyasi tarzida ifodalanadi. Siyosiy jarayon insonlarning o'z manfaatlarini uchun kurashi yordamida amalga oshadi. Aynan u siyosiy jarayon generator sifatida muhim ro'l o'ynaydi.

Umuman olganda, siyosiy jarayonning uch jihatini ajratib ko'rsatish mumkin: 1) siyosiy jarayon subyektlari va obyektlarining “ishtirokchi”, “muallif”, “subyekt”, “obyekt”, “ifodalovchi” iboralari nisbati; 2) siyosiy makon va zamondagi (vaziyatli tahlil) siyosiy holat siyosiy jarayonning boshlang'ich jihati ekanligi, joy-joyiga qo'yish, qayta guruhlash, siyosiy kuchlar nisbati; 3) o'zaro hamkorlik usullari:

- davlat boshqaruvi yo'nalishi (davlat faoliyatining funksional jihati, davlat boshqaruvi va siyosiy tartib);

- partiya strategiyasi va taktikasi (funktional jihat);

- uch darajadagi siyosiy ishtirok; jamoat birlashmalari, ijtimoiy birlik va individlar, ular ham o'z navbatida siyosiy yetakchilik va alohida fuqarolarning siyosiy ishtiroki sifatida ikkiga ajratiladi.

Siyosiy fanlarda siyosiy jarayonni amalga oshirishning ikki usuli qayd etiladi: konservativ-eskicha va radikal-islohotchilik. Birinchi usulning xarakterli belgisi shundaki, ushbu jarayon shakllangan siyosiy institutlar (davlat, pariyalar, jamoat tashkilotlari, ma'muriy apparat, sud tizimi, qonun chiqaruvchi hokimiyat) va boshqaruv shakllari (siyosiy tartib)ni saqlashga yo'naltirilgan. U insonlar faoliyatining turli sohalaridagi xulq-atvorini tartibga soluvchi, ko'proq darajada hokimiyatli vakolatlarni yuqori organlarga berish, siyosiy tizimda plyuralizm va muxolifatning yo'qligi kabi qoidalarning ko'pligi bilan farqlanadi. Natijada, siyosiy tizimning yangi o'zgarishlarga bo'lgan moyillik holati kamayadi

Radikal-islohotchilik usuli yangi ijtimoiy-siyosiy ehtiyojlarni qondirishni ifoda etadi. Unda tashkil etishning moslashuvchan shakllari amal qiladi. U avvalgi vazifalarni sifatli yangilashga, siyosiy faoliyat vositalarni sifatli yangilashga, siyosiy faoliyat vositalari va usullari o'zgarishiga olib keladi. Bunda yangiliklarga bo'lgan munosabat doimo ijobiy va turli innovatsiyalarga qarshilik oqilona, meyoriy xarakter kasb etadi.

Siyosiy jarayonni amalga oshirishning ushbu ikki usulidagi farqlarni alohida ko'rsatish lozim, chunki amaliy hayotda ular bir-biri bilan qo'shilib va o'zaro to'ldirilib turadi, turli davrlarda birinchi o'ringa ba'zan radikal-islohotchilik, ba'zan esa konservativ-eskicha usul chiqadi. Shu tarzda jamiyat siyosiy tizimi doimiy harakatda bo'ladi, ya'ni uning ma'lum bir holati boshqasi bilan almashib turadi. Bu, o'z navbatida, siyosiy jarayonning qismi, uning bo'g'ini bo'lgan alohida siyosiy vaziyat orqali kechadi. Ikki xil siyosiy vaziyat atrofida siyosiy voqealar yuz beradi (siyosiy partiya syezdlari, saylovlar, turli kutilmagan voqealar). U yoki bu voqealarning paydo bo'lishi eskining tugashi (halokati) yoki yangi siyosiy vaziyatning boshlanishi bo'lishi mumkin. Shuning uchun siyosiy jarayonni umumiy tarzda, bir siyosiy voqeadan boshqasiga o'tish deb, tasavvur etish mumkin (masalan, partiyaning syezddan syezdgacha, saylovdan-saylovgacha, bir siyosiy kompaniyadan boshqasiga, bir siyosiy qarordan boshqasiga o'tishida kuzatish mumkin). Shu bilan birgalikda islohot, inqilob, qo'zg'olon, isyon, g'alayon, to'ntarish, siyosiy tanglik, siyosatdagi turli harakatlar (miting, namoyish, ish tashlash), ixtilof va hamkorlik-bularning barchasi o'ziga xos siyosiy voqealardir. Siyosiy jarayon esa aniq siyosiy faoliyatdir.

Siyosiy jarayon unda ishtirok etayotgan subyektlar nuqtai nazariga ko'ra nisbatan aniqroq va oshkora ravishda kechadi. Shuningdek, muayyan siyosiy jarayonni tahlil etishda, unda qanday subyektlar qatnashayotganligi, ularning maqomi, maqsadi, harakat resursi va strategiyasini, masalan, modernizatsiya, islohot etish, liberallashtirish va ixtilofli holatlarning kechishini ham e'tiborga olish zarur.

REFERENCES

1. Беҳзоджон Қуролович Маликов ЎЗБЕКИСТОНДА ДАВЛАТ ХИЗМАТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДАГИ МУАММОЛАР // Academic research in educational sciences. 2021. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zbekistonda-davlat-hizmatini-tartibga-solishdagi-muammolar> (дата обращения: 20.12.2022).
2. Маликов, Б. Қ. (2021). ШАРҚ МУТАФАККИРЛАРИНИНГ ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАРИГА ДОИР СИЁСИЙ ҚАРАШЛАРИ. Scientific progress, 1(4), 207-212.
3. Маликов, Б. Қ., & Икромов, Д. Р. Ў. (2022). ШАРҚ ТАЪЛИМОТИДА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 483-487.
4. Маликов, Б. К. (2021). ЁШЛАРНИ САЛБИЙ МАФКУРАВИЙ ТАХДИДЛАРДАН ХДМОЯ КИЛИШ-ДАЁТИЙ ЗАРУРИЯТ YANGI O'ZBEKISTONDA ILM-FAN VA TA'LIM ILMIY-METODIK JURNALI. ISSUE, 1(1), 202-206.
5. Маликов, Б. Қ., & Абдураимов, О. К. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ БАРКАМОЛЛИК ВА МАЪНАВИЯТ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 449-453.
6. Маликов, Б. Қ., & Дехқонбоев, Ш. Б. Ў. (2022). ХУҚУҚИЙ МАДАНИЯТ ХУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 462-466.
7. Маликов, Б. Қ., & Эшқурбонов, А. И. Ў. (2022). АДОЛАТЛИ ЖАМИЯТДА ОДИЛ СУД СИФАТИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 467-472.
8. Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, Б. К. Ў. (2022). ЎЗБЕКИСТОН КОНСТИТУЦИЯСИДА ИНСОН ВА ТАБИАТ ҚАДРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 473-478.
9. Маликов, Б. Қ., & Хамроқулов, С. К. Ў. (2022). ИСЛОМ КАРИМОВ АСАРЛАРИДА КОНСТИТУЦИЯ ВА ҚОНУН УСТУВОРЛИГИ ҒОЯЛАРИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 479-482.
10. Маликов, Б. Қ., & Болиева, Н. Қ. Қ. (2022). ХУҚУҚИЙ НИГИЛИЗМНИНГ ИЖТИМОИЙ ХАВФИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 458-461.
11. Маликов, Б. Қ., & Бўриев, З. Б. Ў. (2022). ЖАМИЯТ ТАРАҚҚИЁТИДА ХУҚУҚИЙ ОНГНИНГ АҲАМИЯТИ. Academic research in educational sciences, 3(TSTU Conference 2), 454-457.
12. O'.Erniyozov, I.Merzayev, & M.Hasanov. (2022). SHAXSNI SHAKILLANTIRISHDA "OILA" VA "JAMIYATNING" AHAMIYATI. World

- Scientific Research Journal, 4(2), 96–101. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/1445>
13. Nosirov R. THE PLACE AND ROLE OF THE MASTER AMIR TEMUR IN WORLD HISTORY //Uzbek Scholar Journal. – 2022. – Т. 9. – С. 203-205.
 14. Nosirov, R., & Mamajanova, G. (2022). International Ratings and Index Indicators of the Republic of Uzbekistan. *European Multidisciplinary Journal of Modern Science*, 4, 86-88.
 15. Носиров Р. А. ЎЗБЕК ХАЛҚИНИНГ ЭТНИК ШАКЛЛАНИШИ //Uzbek Scholar Journal. – 2022. – Т. 9. – С. 198-202.
 16. Adilovich, Nosirov Rashod, and Yuldashev Bakhtiyar Ergashevich. "Structural and functional approaches to the development of the social sector: Reform and prospects." *European Journal of Molecular and Clinical Medicine* 8.1 (2021): 1388-1396.
 17. Nosirov R. A. EDUCATIONAL PROBLEMS IN THE HISTORY OF CENTRAL ASIA //Innovative Technologica: Methodical Research Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 04. – С. 82-85.
 18. Boltaevna, S. F. A., & Upashevna, A. L. (2022). Signs of Innovation Economy and its Assessment Indicators. *Specialusis Ugdymas*, 2(43), 3178-3190.
 19. Akbarova, L. U. (2022). APPLICATION OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN PRACTICAL CLASSES IN THE DISCIPLINE" ECONOMIC THEORY". *Journal of new century innovations*, 16(1), 133-3/. Akbarova, L. U. (2022). APPLICATION OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN PRACTICAL CLASSES IN THE DISCIPLINE" ECONOMIC THEORY". *Journal of new century innovations*, 16(1), 133-135.
 20. Akbarova, L. U. (2022). THE SIGNIFICANCE OF ECONOMIC THEORY IN KNOWING AND SOLVING PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. *Journal of new century innovations*, 16(1), 128-129.
 21. Akbarova, L. U. (2022). SOME PROBLEMS OF LIFELONG EDUCATION IN UZBEKISTAN IN THE CONDITIONS OF A MARKET ECONOMY. *Journal of new century innovations*, 16(1), 130-132